श्रीराम पट्टाभिषेक सर्गः

शिरस् यञ्जलि माधाय कैकेय्यानन्द वर्धनः ।
बभाषे भरतो ज्येष्ठं रामं सत्य पराक्रमम् ॥ १

पूजिता मामिका माता दत्तं राज्यमिदं मम ।
तद् ददामि पुनस् तुभ्यं यथा त्वमददा मम ॥ २

धुरमेकाकिना न्यस्ताम् ऋषभेण बलीयसा ।
किशोरवद् गुरुं भारं न वोढुमह मुत्सहे ॥ ३

वारि वेगेन महता भिन्नः सेतुरिव क्षरन् ।
दुर्बन्धन मिदं मन्ये राज्यच्छिद्र मसंवृतम् ॥ ४

गतिं खर इवाश्वस्य हंसस्येव च वायसः ।
नान्वेतु मुत्सहे राम तव मार्ग मरिन्दम ॥ ५

यथा चारोपितो वृक्षो जातश्चान्तर् निवेशने ।
महांश्च सुदुरारोहो महास्कन्धः प्रशाखवान् ॥ ६

शीर्येत पुष्पितो भूत्वा न फलानि प्रदर्शयन् ।
तस्य नानुभवेदर्थं यस्य हेतोः स रोप्यते ॥ ७

एषोपमा महाबाहो त्वदर्थं वेत्तु मर्हसि ।
यद्यस्मान् मनुजेन्द्र त्वं भक्तान् भृत्यान्न शाधि हि ॥ ८

जगदद्याभिषिक्तं त्वा मनुपश्यतु सर्वतः ।
प्रतपन्त मिवादित्यं मध्याह्ने दीप्त तेजसम् ॥ ९

तूर्य सङ्घात निर्घोषैः काञ्ची नूपुर निस्वनैः ।
मधुरैर् गीत शब्दैश्च प्रति बुध्यस्व राघव ॥ १०

यावदावर्तते चक्रं यावती च वसुन्धरा ।
तावत् त्वमिह सर्वस्य स्वामित्व मनुवर्तय ॥ ११

भरतस्य वचः श्रुत्वा रामः पर पुरञ्जयः ।
तथेति प्रतिजग्राह निषसा दासने शुभे ॥ १२

ततः शत्रुघ्न वचनान् निपुणाः श्मश्रु वर्धकाः ।
सुखहस्ताः सुशीघ्राश्च राघवं पर्युपासत ॥ १३

पूर्वं तु भरते स्नाते लक्ष्मणे च महाबले ।
सुग्रीवे वानरेन्द्रे च राक्षसेन्द्रे विभीषणे ॥ १४

विशोधित जटः स्नातश् चित्र माल्यानु लेपनः ।
महार्ह वसनो रामस् तस्थौ तत्र श्रिया ज्वलन् ॥ १५

प्रतिकर्म च रामस्य कारयामास वीर्यवान् ।
लक्ष्मणस्य च लक्ष्मीवा निक्ष्वाकु कुल वर्धनः ॥ १६

प्रतिकर्म च सीतायाः सर्वा दशरथ स्त्रियः ।
आत्मनैव तदा चक्रुर् मनस्विन्यो मनोहरम् ॥ १७

ततो वानरपत्नीनां सर्वासा मेव शोभनम् ।
चकार यत्नात् कौसल्या प्रहृष्टा पुत्र लालसा ॥ १८

ततः शत्रुघ्न वचनात् सुमन्त्रो नाम सारथिः ।
योजयित्वाऽभि चक्राम रथं सर्वाङ्ग शोभनम् ॥ १९

अर्क मण्डल सङ्काशं दिव्यं दृष्ट्वा रथोत्तमम् ।
आरुरोह महाबाहू रामः सत्य पराक्रमः ॥ २०

सुग्रीवो हनुमांश् चैव महेन्द्र सदृश द्युती ।
स्नातौ दिव्य निभैर् वस्त्रैर् जग्मतुः शुभकुण्डलौ ॥ २१

वरा भरण सम्पन्ना ययुस्ताः शुभ कुण्डलाः ।
सुग्रीव पत्न्यः सीता च द्रष्टुं नगरमुत्सुकाः ॥ २२

अयोध्यायां तु सचिवा राज्ञो दशरथस्य ये ।
पुरोहितं पुरस्कृत्य मन्त्रयामासु रर्थवत् ॥ २३

अशोको विजयश्चैव सुमन्त्रश्चैव सङ्गताः ।
मन्त्रयन् राम वृद्ध्यर्थ मृद्ध्यर्थं नगरस्य च ॥ २४

सर्व मेवाभिषेकार्थं जयार्हस्य महात्मनः ।
कर्तु मर्हथ रामस्य यद्यन् मङ्गल पूर्वकम् ॥ २५

इति ते मन्त्रिणः सर्वे सन्दिश्य तु पुरोहितम् ।
नगरान् निर्ययुस् तूर्णं रामदर्शन बुद्धयः ॥ २६

हरियुक्तं सहस्राक्षो रथमिन्द्र इवानघः ।
प्रययौ रथमास्थाय रामो नगर मुत्तमम् ॥ २७

जग्राह भरतो रश्मीञ् शत्रुघ्नश् छत्रमाददे ।
लक्ष्मणो व्यजनं तस्य मूर्ध्नि सम्पर्य वीजयत् ॥ २८

श्वेतं च वाल व्यजनं जग्राह पुरतः स्थितः ।
अपरं चन्द्रसङ्काशं राक्ष सेन्द्रो विभीषणः ॥ २९

ऋषिसङ्घैस् तदाऽऽकाशे देवैश्च समरुद्गणैः ।
स्तूयमानस्य रामस्य शुश्रुवे मधुर ध्वनिः ॥ ३०

ततः शत्रुञ्जयं नाम कुञ्जरं पर्वतोपमम् ।
आरुरोह महातेजाः सुग्रीवः प्लवगर्षभः ॥ ३१

नवनाग सहस्राणि ययुरास्थाय वानराः ।
मानुषं विग्रहं कृत्वा सर्वाभरण भूषिताः ॥ ३२

शङ्ख शब्द प्रणादैश्च दुन्दुभीनां च निस्स्वनैः ।
प्रययौ पुरुषव्याघ्रस् तां पुरीं हर्म्य मालिनीम् ॥ ३३

ददृशुस्ते समायान्तं राघवं सपुरस्सरम् ।
विराजमानं वपुषा रथेनाति रथं तदा ॥ ३४

ते वर्धयित्वा काकुत्स्थं रामेण प्रति नन्दिताः ।
अनुजग्मुर् महात्मानं भ्रातृभिः परिवारितम् ॥ ३५

अमात्यैर् ब्राह्मणैश्चैव तथा प्रकृतिभि र्वृतः ।
श्रिया विरुरुचे रामो नक्षत्रैरिव चन्द्रमाः ॥ ३६

स पुरोगामिभिस् तूर्यैस् ताल स्वस्तिक पाणिभिः ।
प्रव्या हरद्भिर् मुदितैर् मङ्गलानि ययौ वृतः ॥ ३७

अक्षतं जातरूपं च गावः कन्यास् तथा द्विजाः ।
नरा मोदक हस्ताश्च रामस्य पुरतो ययुः ॥ ३८

सख्यं च रामः सुग्रीवे प्रभावं चानिलात्मजे ।
वानराणां च तत्कर्म राक्षसानां च तद्बलम् ।
विभीषणस्य सम्योग माचचक्षे च मन्त्रिणाम् ॥ ३९

श्रुत्वा तु विस्मयं जग्मु रयोध्या पुर वासिनः ॥ ४०

द्युतिमाने तदाख्याय रामो वानर संवृतः ।
हृष्टपुष्ट जनाकीर्णा मयोध्यां प्रविवेश ह ॥ ४१

ततो ह्यभ्युच्छ्रयन् पौराः पताकास्ते गृहे गृहे ॥ ४२

ऐक्ष्वाका ध्युषितं रम्य माससाद पितुर्गृहम् ॥ ४३

अथाब्रवीद्राजसुतो भरतं धर्मिणां वरम् ।
अर्थोपहितया वाचा मधुरं रघुनन्दनः ॥ ४४

पितुर् भवन मासाद्य प्रविश्य च महात्मनः ।
कौसल्यां च सुमित्रां च कैकेयी मभिवाद्य च ॥ ४५

यच्च मद्भवनं श्रेष्ठं साशोक वनिकं महत् ।
मुक्ता वैडूर्य सङ्कीर्णं सुग्रीवाय निवेदय ॥ ४६

तस्य तद्वचनं श्रुत्वा भरतः सत्य विक्रमः ।
पाणौ गृहीत्वा सुग्रीवं प्रविवेश तमालयम् ॥ ४७

ततस्तैल प्रदीपांश्च पर्यङ्कास् तरणानि च ।
गृहीत्वा विविशुः क्षिप्रं शत्रुघ्नेन प्रचोदिताः ॥ ४८

उवाच च महातेजाः सुग्रीवं राघवानुजः ।
अभिषेकाय रामस्य दूता नाज्ञापय प्रभो ॥ ४९

सौवर्णान् वानरेन्द्राणां चतुर्णां चतुरो घटान् ।
ददौ क्षिप्रं स सुग्रीवः सर्वरत्नविभूषितान् ॥ ५०

यथा प्रत्यूषसमये चतुर्णां सागराम्भसाम् ।
पूर्णैर् घटैः प्रतीक्षध्वं तथा कुरुत वानराः ॥ ५१

एवमुक्ता महात्मानो वानरा वारणोपमाः ।
उत्पेतुर् गगनं शीघ्रं गरुडा इव शीघ्रगाः ॥ ५२

जाम्बवांश्च हनूमांश्च वेगदर्शी च वानरः ।
ऋषभश्चैव कलशान् जलपूर्णा मथानयन् ॥ ५३

नदीशतानां पञ्चानां जलं कुम्भेषु चाहरन् ॥ ५४

पूर्वात् समुद्रात् कलशं जलपूर्ण मथानयत् ।
सुषेणः सत्त्व सम्पन्नः सर्वरत्न विभूषितम् ॥ ५५

ऋषभो दक्षिणात् तूर्णं समुद्राज् जलमाहरत् ।
रक्त चन्दन शाखाभिः संवृतं काञ्चनं घटम् ॥ ५६

गवयः पश्चिमात् तोय माजहार महार्णवात् ।
रत्न कुम्भेन महता शीतं मारुत विक्रमः ॥ ५७

उत्तराच्च जलं शीघ्रं गरुडानिल विक्रमः ।
आजहार स धर्मात्मा नलः सर्व गुणान्वितः ॥ ५८

ततस्तैर् वानर श्रेष्ठै रानीतं प्रेक्ष्य तज्जलम् ।
अभिषेकाय रामस्य शत्रुघ्नः सचिवैः सह ।
पुरोहिताय श्रेष्ठाय सुहृद्भ्यश्च न्यवेदयत् ॥ ५९

पट्टाभिषेक घट्टः

ततः स प्रयतो वृद्धो वसिष्ठो ब्राह्मणैः सह ।
रामं रत्नमये पीठे सहसीतं न्यवेशयत् ॥ ६०

वसिष्ठो वामदेवश्च जाबालिरथ काश्यपः ।
कात्यायनः सुयज्ञश्च गौतमो विजयस् तथा ॥ ६१

अभ्यषिञ्चन् नर व्याघ्रं प्रसन्नेन सुगन्धिना ।
सलिलेन सहस्राक्षं वसवो वासवं यथा ॥ ६२

ऋत्विग्भि र्ब्राह्मणैः पूर्वं कन्याभिर् मन्त्रिभिस् तथा ।
योधैश् चैवाभ्य षिञ्चंस्ते सम्प्रहृष्टाः सनैगमैः ॥ ६३

सर्वौषधि रसैर् दिव्यैर् दैवतैर् नभसि स्थितैः ।
चतुर्भिर् कपालैश्च सर्वैर् दैवैश्च सङ्गतैः ॥ ६४

ब्रह्मणा निर्मितं पूर्वं किरीटं रत्न शोभितम् ।
अभिषिक्तः पुरा येन मनुर् वैवस्त पुरा ॥ ६५
तस्यान् ववाये राजानः क्रमाद् येनाभिषेचिताः ।

सभायां हेम क्लुप्तायां शोभितायां महाजनैः ।
रत्नैर् नानाविधैश् छैव चित्रितायां सुशोभनैः ॥ ६६

नाना रत्नमये पीठे कल्पयित्वा यथा विधि ।
किरीटेन ततः पश्चाद् वसिष्ठेन महात्मना ।
ऋत्विग्भिर् भूषणैश् छैव समयोक्ष्यत राघवः ॥ ६७

छत्रं तु तस्य जग्राह शत्रुघ्नः पाण्डुरं शुभम् ।
श्वेतं च वाल व्यजनं सुग्रीवो वानरेश्वरः ।
अपरं चन्द्र सङ्काशं राक्षसेन्द्रो विभीषणः ॥ ६८

मालां ज्वलन्तीं वपुषा काञ्चनीं शत पुष्कराम् ।
राघवाय ददौ वायुर् वासवेन प्रचोदितः ॥ ६९

सर्वरत्न समायुक्तं मणिरत्न विभूषितम् ।
मुक्ताहारं नरेन्द्राय ददौ शक्र प्रचोदितः ॥ ७०

प्रजगुर् देव गन्धर्वा ननृतुश् चाप्सरो गणाः ।
अभिषेके तदर्हस्य तदा रामस्य धीमतः ॥ ७१

भूमिः सस्यवती चैव फलवन्तश्च पादपाः ।
गन्धवन्ति च पुष्पाणि बभूवू राघवोत्सवे ॥ ७२

सहस्र शत मश्वानां धेनूनां च गवां तथा ।
ददौ शतं वृषान् पूर्वं द्विजेभ्यो मनुजर्षभः ॥ ७३

त्रिंशत् कोटीर् हिरण्यस्य ब्राह्मणेभ्यो ददौ पुनः ।
नानाभरण वस्त्राणि महार्हाणि च राघवः ॥ ७४

अर्क रश्मि प्रतीकाशां काञ्चनीं मणि विग्रहाम् ।
सुग्रीवाय स्रजं दिव्यां प्रायच्छन् मनुजर्षभः ॥ ७५

वैडूर्य मणिचित्रे च वज्र रत्न विभूषिते ।
वालिपुत्राय धृतिमा नङ्गदा याङ्गदे ददौ ॥ ७६

मणिप्रवर जुष्टं च मुक्ताहार मनुत्तमम् ।
सीतायै प्रददौ रामश् चन्द्र रश्मि समप्रभम् ॥ ७७

अरजे वाससी दिव्ये शुभान् याभरणानि च ।
अवेक्षमाणा वैदेही प्रददौ वायु सूनवे ॥ ७८

अवमुच्यात्मनः कण्ठाद्धारं जनक नन्दिनी ।
अवैक्षत हरीन् सर्वान् भर्तारं च मुहुर्मुहुः ॥ ७९

तामिङ्गितज्ञः सम्प्रेक्ष्य बभाषे जनकात्मजाम् ।
प्रदेहि सुभगे हारं यस्य तुष्टासि भामिनि ।
पौरुषं विक्रमो बुद्धिर् यस्मिन् नेतानि सर्वशः ॥ ८०

ददौ सा वायुपुत्राय तं हार मसितेक्षणा ।
हनुमांस्तेन हारेण शुशुभे वानरर्षभः ।
चन्द्रांशुचय गौरेण श्वेताभ्रेण यथाऽचलः ॥ ८१

ततो द्विविद मैन्दाभ्यां नीलाय च परन्तपः ।
सर्वान् कामगुणान् वीक्ष्य प्रददौ वसुधाधिपः ॥ ८२

सर्व वानर वृद्धाश्च ये चान्ये वानरेश्वराः ।
वासोभिर् भूषणैश्चैव यथार्हं प्रतिपूजिताः ॥ ८३

विभीषणोऽथ सुग्रीवो हनुमान् जाम्बवांस् तथा ।
सर्व वानर मुख्याश्च रामेणाक्लिष्ट कर्मणा ॥ ८४

यथार्हं पूजिताः सर्वैः कामै रत्नैश्च पुष्कलैः ।
प्रहृष्ट मनसः सर्वे जग्मुरेव यथागतम् ॥ ८५

नत्वा सर्वे महात्मानं ततस्ते प्लवगर्षभाः ।
विसृष्टाः पार्थिवेन्द्रेण किष्किन्धा मभ्युपागमन् ॥ ८६

सुग्रीवो वानरश्रेष्ठो दृष्ट्वा रामाभिषेचनम् ।
पूजितश्चैव रामेण किष्किन्धां प्राविशत् पुरीम् ॥ ८७

रामेण सर्व कामैश्च यथार्हं प्रतिपूजितः ।
लब्ध्वा कुलधनं राजा लङ्कां प्रायाद्वि भीषणः ॥ ८८

स राज्यमखिलं शासन् निहतारिर् महायशाः ।
राघवः परमोदारः शशास परया मुदा ॥ ८९

उवाच लक्ष्मणं रामो धर्मज्ञं धर्म वत्सलः ॥ ९०

आतिष्ठ धर्मज्ञ मया सहेमां
गां पूर्व राजाध्युषितां बलेन ।
तुल्यं मया त्वं पितृभिर् धृता या
तां यौव राज्ये धुरमुद् वहस्व ॥ ९१

सर्वात्मना पर्य नुनीय मानो
यदा न सौमित्रि रुपैति योगम् ।
नियुज्य मानोऽपि च यौव राज्ये
ततोऽभ्यषिञ्चद् भरतं महात्मा ॥ ९२

पौण्डरी काश्वमेधाभ्यां वाजपेयेन चासकृत् ।
अन्यैश्च विविधैर् यज्ञै रयजत् पार्थिवर्षभः ॥ ९३

राज्यं दश सहस्राणि प्राप्य वर्षाणि राघवः ।
शताश्वमेधा नाजह्रे सदश्वान् भूरि दक्षिणान् ॥ ९४

आजानु लम्ब बाहुः स महास्कन्धः प्रतापवान् ।
लक्ष्मणानुचरो रामः पृथिवी मन्व पालयत् ॥ ९५

राघवश्चापि धर्मात्मा प्राप्य राज्य मनुत्तमम् ।
ईजे बहुविधैर् यज्ञैः ससुहृज् ज्ञाति बान्धवः ॥ ९६

न पर्य देवन् विधवा न च व्याल कृतं भयम् ।
न व्याधिजं भयं वाऽपि रामे राज्यं प्रशासति ॥ ९७

निर्दस्यु रभवल् लोको नानर्थः कंचिदस् पृशत् ।
न च स्म वृद्धा बालानां प्रेत कार्याणि कुर्वते ॥ ९८

सर्वं मुदित मेवासीत् सर्वो धर्मपरोऽभवत् ।
राममेवानु पश्यन्तो नाभ्य हिंसन् परस्परम् ॥ ९९

आसन् वर्ष सहस्राणि तथा पुत्र सहस्रिणः ।
निरामया विशोकाश्च रामे राज्यं प्रशासति ॥ १००

रामो रामो राम इति प्रजाना मभवन् कथाः ।
रामभूतं जगदभूद् रामे राज्यं प्रशासति ॥ १०१

नित्य पुष्पा नित्य फलास् तरवः स्कन्ध विस्तृताः ।
काले वर्षी च पर्जन्यः सुख स्पर्शश्च मारुतः ॥ १०२

ब्राह्मणाः क्षत्रिया वैश्याः शूद्रा लोभ विवर्जिताः ।
स्वकर्मसु प्रवर्तन्ते तुष्टाः स्वैरेव कर्मभिः ॥ १०३

आसन् प्रजा धर्मरता रामे शासति नानृताः ।
सर्वे लक्षण सम्पन्नाः सर्वे धर्म परायणाः ॥ १०४

दश वर्ष सहस्राणि दश वर्ष शतानि च ।
भ्रातृभिः सहितः श्रीमान् रामो राज्य मकारयत् ॥ १०५

रामायण फलश्रुति

धन्यं यशस्य मायुष्यं राज्ञां च विजयावहम् ।
आदिकाव्य मिदं त्वार्षं पुरा वाल्मीकिना कृतम् ।
यः पठेच् छृणुयाल्लोके नरः पापाद् विमुच्यते ॥ १०६

पुत्र कामस्तु पुत्रान् वैधन कामो धनानि च ।
लभते मनुजो लोके श्रुत्वा रामाभिषेचनम् ॥ १०७

महीं विजयते राजा रिपूंश् चाप्यधि तिष्ठति ।
राघवेण यथा माता सुमित्रा लक्ष्मणेन च ॥ १०८

भरतेनेव कैकेयी जीव पुत्रास् तथा स्त्रियः ।
भविष्यन्ति सदानन्दाः पुत्र पौत्र समन्विताः ॥ १०९

श्रुत्वा रामायण मिदं दीर्घमायुश्च विन्दति ।
रामस्य विजयं चैव सर्व मक्लिष्ट कर्मणः ॥ ११०

श्रृणोति य इदं काव्य मार्षं वाल्मीकिना कृतम् ।
श्रद्दधानो जितक्रोधो दुर्गाण् यतितरत् यसौ ॥ १११

समागमं प्रवासान्ते लभते चापि बान्धवैः ।
प्रार्थितांश्च वरान् सर्वान् प्रप्नुयादिह राघवात् ॥ ११२

श्रवणेन सुराः सर्वे प्रीयन्ते संप्र श्रृण्वताम् ।
विनायकाश्च शाम्यन्ति गृहे तिष्ठन्ति यस्य वै ॥ ११३

विजयेत महीं राजा प्रवासी स्वस्तिमान् व्रजेत् ।
स्त्रियो रजस्वलाः श्रुत्वा पुत्रान् सूयुरनुत्तमान् ॥ ११४

पूजयंश्च पठंश् चेम मितिहासं पुरातनम् ।
सर्व पापात् प्रमुच्येत दीर्घमायु रवाप्नुयात् ॥ ११५

प्रणम्य शिरसा नित्यं श्रोतव्यं क्षत्रियैर् द्विजात् ।
ऐश्वर्यं पुत्र लाभश्च भविष्यति न संशयः ॥ ११६

रामायणमिदं कृत्स्नं शृण्वतः पठतः सदा ।
प्रीयते सततं रामः स हि विष्णुः सनातनः ॥ ११७

आदिदेवो महाबाहुर् हरिर् नारायणः प्रभुः ।
साक्षाद् रामो रघुश्रेष्ठः शेषो लक्ष्मण उच्यते ॥ ११८

कुटुम्ब वृद्धिं धन धान्य वृद्धिं
स्त्रियश्च मुख्याः सुख मुत्तमं च ।
शृत्वा शुभं काव्यमिदं महार्थं
प्राप्नोति सर्वां भुवि चार्थ सिद्धिम् ॥ ११९

आयुष्य मारोग्य करं यशस्यं
सौभ्रातृकं बुद्धिकरं सुखं च ।
श्रोतव्य मेतन् नियमेन सद्भिः
आख्यान मोजस्कर मृद्धि कामैः ॥ १२०

एवमेतत् पुरावृत्त माख्यानं भद्रमस्तु वः ।
प्रव्याहरत विस्रब्धं बलं विष्णोः प्रवर्धताम् ॥ १२१

देवाश्च सर्वे तुष्यन्ति ग्रहणाच् छ्रवणात् तथा ।
रामायणस्य श्रवणात् तुष्यन्ति पितरस् तथा ॥ १२२

भक्त्या रामस्य ये चेमां संहिता मृषिणा कृताम् ।
लेखयन्तीह च नरास् तेषां वासस् त्रिविष्टपे ॥ १२३

इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये युद्धकाण्डे
श्रीरामपट्टाभिषेक सर्गः ।